

7) Hutson M. Are you looking at me? [Електронний ресурс] // Аeon. – 2013. – Режим доступу: <https://aeon.co/essays/what-goes-on-in-our-minds-when-we-see-someone-naked>

8) Lacan Jacques, THE SEMINAR OF JACQUES LACAN. BOOK XX. Encore 1972-1973 / Translated by Cormac Gallagher from unedited French manuscripts – for private use only, 1972. – pp. 242.

9) Zornado J. Inventing the child: culture, ideology and the story of childhood / Joseph L. Zornado. – New York: Garland Publishing, 2001. – pp. 234.

Проблема мови у науці та семантика суспільних наук очима Євгена Спекторського

Оксана Слободян

Національний Університет «Києво-Могилянська академія» (Київ)

У творчості Євгена Васильовича Спекторського (1875–1951) – видатного філософа, правознавця, декана юридичного факультету (1918) та останнього ректора (1918–1919) Університету Св. Володимира – особливе місце належить філософії наук, зокрема суспільних. Заняття цією проблематикою неминуче зумовили зацікавлення Є. Спекторського питаннями комунікації та мови у науці, а також семантикою наукових понять, що засвідчує вже один із ранніх курсів його лекцій «Энциклопедия экономических, юридических и политических наук», прочитаних у Варшавському університеті в 1903 р. (надрукований на склографі, цей курс зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського).

Як зазначає Є. Спекторський, наука належить, передусім, до сфери людського розуму. Однак емпірично можна зафіксувати лише існування окремих умів, тож поняття розуму є лише припущенням. Так, аби уникнути метафізики, філософ не дає визначення «розуму», а лише вказує на факт свідомості – першу умову науки [Див. 1, арк. 94]. Свідомість еволюціонує, і її розвиток, на думку Спекторського, має відбуватися так: «если нельзя говорить о единстве сознаний как о существующем уже факте, то можно говорить об объединении сознаний, как о задаче, как о цели, к которой можно и должно сознательно стремиться» [1, арк. 94-95].

Зважаючи на суспільний характер людського буття, розвиток науки завжди здійснюється через комунікацію, а отже – за посередництвом мови. Мова не лише об'єднує людей через спілкування, а й роз'єднує їх, встановлює межу «свій» – «чужий». До того ж, різні мови зумовлюють розбіжності у світоглядах, адже функції мови не зводяться лише до позначення предметів [1, арк. 96]. Якщо побутовому спілкуванню перешкоджає відмінність між мовами, то науковості – їхня схожість у метафізичному сенсі. Як зауважує Є. Спекторський, «...каждый язык в высшей степени материалистичен и антропоморфичен. Правда, это сообщает ему известную образность и живописность. Но это также затрудняет точность и доказательность, а посему и научность наших выражений» [1, арк. 98-99].

Загальнозрозумілі вирази для європейців є проблемою, адже слово є аналітично складеним з букв. Натомість китайське письмо – ідеографічне, що забезпечує письмову комунікацію значної частини Сходу. Для європейців, зазначає Є. Спекторський, аналогом ідеографії є математика. Так, ідея універсальної мови приваблювала багатьох філософів: Ляйбніц намагався створити універсальний словник на основі вроджених ідей; Локк розумів усю логіку як семіотику (систему значень для передачі сенсацій) і вважав за необхідне створення якомога загальнішої семіотики; Кондільяк стверджував, що хороша логіка – це *une langue bien faite*; для Гербарта смисл філософії – в обробці понять, і оскільки в кожній науці є система понять, кожна має виробити власну філософію спеціально для роботи з поняттями [Див. 1, арк. 103-104].

У своїй пізнішій статті «Понятие общества в античном мире: Этюд по семантике обществоведения» (1911) Є. Спекторський продовжує розмірковувати на тему наукових понять, зокрема у суспільних науках. Тут він аналізує історичний контекст формування їхнього термінологічного апарату за допомогою семантики суспільних наук, розуміючи під останньою теорію їхніх термінів і понять, генетичне дослідження цих термінів [Див. 2, с. 1]. Як зауважує філософ, семантика термінів необхідна для всіх наук, а для суспільних – особливо, адже їхнє становлення як абстрактних і раціональних наук лише починається.

Семантика потрібна, щоб простежити виникнення та узвичаєння слів, які зазвичай позиціонуються як апіорні та самоочевидні: «семантическая обработка понятий носит генетический, по преимуществу исторический характер» [2, с. 4]. Впевненість у значеннях слів характерна лише для повсякденної свідомості, натомість наука повинна мати чітке уявлення про поняття, адже вони безпосередньо пов'язані з розумінням предметів.

Діалектичний метод (альтернатива генетичному) не задовольняє Є. Спекторського, адже визначення понять в їхній ізольованості від світу тяжіють до софістики і риторики [Див. 2, с. 8]. Наукова проблема суспільства, зауважує мислитель, «...не может быть решена исключительно диалектическим путем. Если мы хотим изучить общество, то, значит, мы предполагаем наличие соответствующего объекта в реальной жизни» [2, с. 9], тож повинні генетично прослідкувати реальні зміни у розумінні цього предмета.

Отже, на переконання Є. Спекторського, наука повинна постійно рефлексувати над власними термінами, шукати якомога точніші та універсальніші мовні засоби, відмінні від тих, якими ми звикли послуговуватись у повсякденні. Одним із інструментів такої рефлексії є семантика, яка особливо необхідна для суспільних наук, де абстрактні поняття слід використовувати, враховуючи їхню історію.

Література:

1) Спекторский Е. В. Энциклопедия экономических, юридических и политических наук. Курс лекций. 1903. Стеклограф. - Институт рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Ф.43. Спр.10. 516 арк.

2) Спекторский Е. В. Понятие общества в античном мире: Этюда по семантике обществоведения. Варшава, 1911. – 27 с.

Гайдегер і перемога метафізики

Володимир Терещенко

Київський національний економічний університет імені Вади-ма Гетьмана (Київ)

«Остаточне з'ясування» Гайдегерових стосунків із мовою та зі словом, як видається, має місце у двотомнику «Ніцше» і виглядає так: «[М]ислитель ніколи сам не може вимовити те, що йому найглибшим чином властиве. Воно має залишатися невисловленим, тому що вираз одержує своє визначення від невідповідного... Історичність мислителя, яка, власне, має на увазі не його, а буття, визначається його відпочатковою вірністю своїй внутрішній межі.